

Christ

THE MYSTERY OF GOD

**God's Message of
Forgiveness & Reconciliation**

Randolph Dunn

Kristi - Sirrin Allah

By Randolph Dunn

Babi na 1.

Ranar karshe ta halitta kamar yadda aka rubuta a cikin Farawa 1:26-27 ita ce "Sai Allah ya ce, Bari mu yi mutum cikin surarmu, cikin kamanninmu, su mallaki kifayen teku, da tsuntsayen sararin sama, da dabbobi, da dukan duniya, da dukan masu rarrafe bisa kasa. Don haka, Allah ya halicci mutum cikin kamaninsa, cikin surar Allah ya halicce shi namiji da mace ya halicce su.

Sharhin Mai Hada: Wannan halitta ta bambanta da sauran halittunsa kamar yadda aka halicci mutum cikin kamannin Allah, cikin kamanninsa. Mutum ba ainihin kwafin Allah ba ne. An halicci mutum nama da jini alhali Allah ruhu ne. Karshen Sharhi.

Allah ya sa Adamu da Hauwa'u a tsakiyar sauran halittunsa su yi sarauta bisa su kuma su yi mulki a kansu. Ya ce wa Adamu ya yi aiki ya kula da shi. "Ubangiji Allah kuma ya umarci mutumin, 'Ba za ka iya ci daga kowane itacen da ke cikin gonar ba, amma ba za ka ci daga itacen sanin nagarta da mugunta ba: gama sa'ad da ka ci, lalle za ka mutu.'" (Farawa 2:16-17).

Sharhi: Allah ya ba mutum ikon zaba.

Iblis ya dauki siffar maciji don ya gwada Hauwa'u. "Sa'ad da macen ta ga 'ya'yan itacen yana da kyau ga abinci, yana kuma da dadin ido, yana kuma son samun hikima, sai ta dibi, ta ci, ta ba mijinta, wanda yake tare da ita, ya ci." (Farawa 3:6).

Mutumun ya saurari karyar Shaidan ya zaɓi sha'awa fiye da biyayya da haka ya daina zama adali kuma ya bata dangantaka ta kud da kud da yake da shi da Allah, mahaliccinsa.

Amma rashin biyayya yana da sakamako kuma, a wasu yanayi, ba a iya gano zunubi ba har sai an yanke hukunci lokacin da mutum ya fuskanci Allah. A wannan yanayin, sakamakon ya kasance nan da nan. An fitar da su daga aljanna zuwa kasar wahala da azaba. Allah ya ce wa macijin, "Saboda ka yi haka, la'ananne ka ne fiye da dukan dabbobi da na namomin jeji, za ka yi rarrafe a cikinka, za ka ci turbaya dukan kwanakin rayuwarka, zan sa kiyayya tsakaninka da matar, da tsakanin zuriyarka da nata, zai murkushe kanka, ka bugi diddigesa.

Amma Allah yana da shiri don mayar da mutum zuwa ga asali da kuma dangantaka da shi.

Sharhi: Da wannan zunubin, Adamu da Hauwa'u sun rabu da Allah kuma suna bukatar sake saduwa da shi. Wannan sulhun zai bukaci cikakkiyar hadaya domin zunubinsu na rashin

biyayya. Wannan cikakkiyar hadaya tana nuni ne ga Allah ya zama dan adam ya zama hadaya ta fansa domin zunubinsu da kuma dukan sauran masu zuwa.

Nuhu“*Ta wurin bangaskiya Nuhu, sa’ad da aka yi masa gargadi game da abubuwan da ba a taba gani ba tukuna, cikin tsoro mai tsarki ya gina jirgi domin ya ceci iyalinsa, ta wurin bangaskiyarsa ya yi wa duniya hukunci, ya zama magajin adalcin da ke zuwa ta wurin bangaskiya.*”(Ibraniyawa 11:7).

Allah ya gaya wa Nuhu abin da ya kamata ya yi don ya ceci mutane masu adalci daga halaka a cikin rigyawa da ke gabatowa. Babu shakka wadannan umarnin sun zama sabon abu amma a bayyane suke. Watakila Nuhu ma ya yi tambaya ta yaya jirgin da aka kera daga irin itace kawai tsayinsa, fafi da tsayi da taga da kofa daya zai iya ceton shi da iyalinsa. Koyaya, ya fara ginawa nan da nan ya gargadi wasu game da sakamakon halinsu na tawaye da zunubi. Bayan an gama jirgin Nuhu da iyalinsa suka shiga cikin jirgin kuma Allah ya sa dabbobin da suke shakar iska su shiga cikin jirgin. Bayan Allah ya rufe kofa, sai ya buɗe mabubbugan zurfafa da tagogin sama don su mamaye duniya. Bayan kwanaki da watanni, ruwan ya ragu. Sai Nuhu da iyalinsa da kuma dabbobi suka fito daga cikin jirgin.

Nan da nan Nuhu ya gina bagadi, ya miƙa hadaya kuma ya bauta wa Allah.

Sharhin Mai Haɗa:A cikin surori shida kawai na littafin farko na Littafi Mai Tsarki mun ga yanayi uku da mutane suka yi rashin biyayya ga dokokin Allah, suka maye gurbinsu da son rai; wani ya yi rashin biyayya saboda yana son ido da kuma abin da ake so ya sa su zama masu hikima, wani ya yi rashin biyayya ta hanyar gabatar da hadaya, ibada, wadda ba ta faranta wa Allah rai ba, wata kungiya kuma ta bijirewa kamar yadda tunani da niyyar hankalinsu ya kasance mugu kullum. Allah ya yi fushi a kowane hali, yana hukunta ayyukansu da mizaninsa, da Kalmarsa. Allah adali, mahaliccinsu, ya kafa sakamakon da ya ga ya dace da aikinsu. Karshen Sharhi.

Tambayoyi

1. Zunubi yana faruwa ne lokacin da mutum ya yarda da mugun nufinsu?
Gaskiya ___ Karya ___
2. Furcin da Allah ya ce wa Kayinu “idan kana yin abin da ke nagari” ya bar shakka Kayinu ya san abin da Allah yake so ya ba da hadaya.
Gaskiya ___ Karya ___
3. Ayyukansa sun nuna bangaskiyar Nuhu ga Allah.
Gaskiya ___ Karya ___
4. Allah ya kyale mutanen da ba su rike iliminsa ba

- a. ___ Ka kasance da gurbataccen tunani
  - b. ___ Ka cika da mugunta
  - c. ___ Ku zama masu zage-zage, masu zagi, masu girman kai
  - d. ___ Ka zama mara imani, mara zuciya, mara tausayi
  - e. ___ Duk na sama
5. Dukan mutanen zamanin Nuhu sun zaɓi su ci gaba da yin mugunta.
Gaskiya ___ Karya ___

Babi na 2.

Alkawarin Allah.

Tera shi ne mahaifin Abram. Bayan Ibrahim ya manyanta, Allah ya yi wa Abram alƙawari. “Ubangiji ya ce wa Abram, Ka bar kasarka, da mutanenka, da gidan ubanka, ka tafi kasar da zan nuna maka, zan maishe ka al'umma mai girma, zan sa maka albarka, zan sa sunanka mai girma, za ka zama albarka. alƙawari da shi. Saboda haka, Ibrahim ya bar gidansa ya tafi Kan'ana.

Sharhin Mai Haɗa: “*Ta wurin bangaskiya ya mai da gidansa cikin kasar alƙawari kamar bako a bako, ya zauna cikin tanti, kamar yadda Ishaku da Yakubu suka yi, waɗanda suke gādo tare da shi na alƙawari ɗaya, gama yana sa zuciya ga birni mai tushe, wanda Allah ne magininsa da magininsa.*” (Ibraniyawa 11:9-10) Ya kamata a bayyana sarai cewa alƙawarin da Allah ya yi wa Ibrahim ya kasance ga dukan ‘yan Adam maimakon ga al’umma ɗaya tun da za ta yi fiye da shekaru 400 kafin Isra’ila ta zama al’umma..**Karshen Sharhi.**

Daga baya, sa’ad da Ishaku ya manyanta, Allah ya umurci Ibrahim ya miƙa Ishaku hadaya ta konawa. Wannan gwaji ne na bangaskiyar Ibrahim. Ibrahim ya yi tunani cewa tun da Allah ya ba shi Ishaku sa’ad da ba zai yiwu shi da Saratu su haifi ɗa ba, zai iya ta da Ishaku daga matattu domin ya cika alƙawarinsa.

Menene muhimmancin wannan dangantakar da ke tsakanin Allah da Ibrahim? Da farko dai, Allah yana buƙatar biyayya ta aminci. Ta wurin bangaskiyar Ibrahim Alƙawarin Allah na samar da hanyar sulhu da mutum an kaddamar da shi, alamar asirin Allah. Ba zai tabbata ba sai bayan shekaru da yawa sa’ad da Yesu Banazare, ta wurin cikakkiyar aminci ta biyayya, zai ba da kansa hadayar fansa domin zunuban mutum. Ta wurin Ishaku ɗan alƙawari ne, ba Isma’il ɗan farisa ba, za a ci gaba da yin alƙawari kamar yadda Yesu zuriyar Ishaku ne ta wurin Dauda.

Alƙawarin Allah ne cewa ta wurin Ibrahim za a albarkaci dukan mutanen duniya. Don haka, babu yadda dan Adam zai samu sulhu. Alƙawari ne da al'amari na hali, bangaskiya, da biyayya ga Yesu,

Almasihu, Kalmarsa, sakon sulhu. Bai kamata ya zama abin mamaki ba cewa Allah yana albarkaci mumina da masu biyayya kuma yana kin gadon masu tawaye.

Domin matsaloli da ke tsakanin makiyayan Ibrahim da Lutu, kanensa, Ibrahim ya kyale Lutu ya zaɓi kasarsa kuma Ibrahim zai dauki wani yanki. Lutu ya zaɓi wuri mafi kyau kusa da birnin Saduma. “Ubangiji kuma ya ce, “Saboda kukan da ake yi wa Saduma da Gwamrata yana da yawa, domin zunubinsu mai tsanani ne, yanzu zan sauka in duba ko sun yi gaba daya bisa ga kukan da aka yi mini, in ba haka ba kuwa, zan sani.” (Farawa 18:20-21).

Kafin Allah ya aiko da mala'iku su halaka Saduma, ya bayyana shirinsa ga Ibrahim wanda ya roki Allah ya ceci Saduma saboda adalai da suke zaune a wurin. Amma akwai kaɗan. Saboda haka, mala'ikun Allah a cikin surar mutane suka bayyana da yamma suna shiga birnin Saduma. Sa'ad da Lutu ya ga waɗannan maziartan, ya nace su shiga gidansa a karkashin ka'riyarsa.

Allah ya kira Ibrahim sa'ad da yake zaune a Ur ta Kaldiyawa ya tafi kasa mai nisa. Ba shi da wurin kiran gida; kawai alkawarin cewa zuriyarsa za su samu gida wata rana. Zuriyar Ibrahim za su zama bayi a Masarawa. Allah ya ceci Bani Isra'ila daga bauta ta hannun Musa don su tafi kasar gaɗonsu, kasar da Ibrahim ya yi yawo.

Tafiyar Bani Isra'ila zuwa wannan kasa mai nisa, Masar, ta fara ne da matsorata da 'ya'yan Yakubu suka yi wa wani kani Yusufu, sa'ad da suka sayar da shi ga kungiyar Isma'ilawa, zuriyar ɗan farin Ibrahim Isma'ilu. Suka sayar da shi a matsayin bawa na kowa kuma suka yaudari Yakubu ya gaskata cewa dabba ce ta kashe Yusufu. Yusufu ya kasance da aminci ga Allah kuma Allah ya yi amfani da shi a cikin shirinsa ya halicci al'umma mai girma daga zuriyar Ibrahim. Wannan al'ummar za ta faru ne bayan shekaru da yawa na bauta a cikin al'ummar da ke bauta wa alloli na mutum maimakon Allah Maɗaukaki.

Sharhin Mai Haɗa: Shin mutanen da suke da'awar su mutanen Allah ne suka kyale shi ya yi amfani da su kamar yadda Yusufu ya yi? Karshen Sharhi.

Bayan shekaru ɗari huɗu a Masar an haifi Musa. Fir'auna ya umarci a kashe dukan 'ya'yan Ibraniyawa. Ta wurin bangaskiya ne iyayen Musa suka boye shi har wata uku bayan an haife shi, domin sun ga shi ba karamin yaro ba ne, ba su kuma ji tsoron dokar sarki ba. (Ibraniyawa 11:23).

'Yar Fir'auna ta iske Musa wadda ta ji tausayinsa. 'Yar'ubar Musa ta kira mahaifiyarta, 'yar Fir'auna ta ce mata, 'Dauki wannan jaririn, ki shayar da shi, ni kuwa in biya ki.' Sai matar ta dauki jaririn, ta shayar da shi.

A lokacin da ya dace, mahaifiyar Musa ta kai Musa wurin 'yar Fir'auna. “Musa ya kasance da ilimi ga dukan hikimar Masarawa, yana da karfin magana da aiki, Musa yana ɗan shekara arba'in, sai ya yanke shawarar ziyarci 'yan'uwansa Isra'ilawa, ya ga ɗaya daga cikinsu yana wulakanta shi, sai ya je ya ka're kansa, ya rama masa ta wurin kashe Bamasaren, Musa ya yi tunanin mutanensa za

su gane cewa Allah yana amfani da shi ya cece su, amma ba su yi ba.” (Ayyukan Manzanni 7:22-25).

“Ta wurin bangaskiya Musa, sa’ad da ya girma, ya ki a san shi dan ‘yar Fir’auna, ya zabi a wulakanta shi tare da mutanen Allah, maimakon ya ji dadin zunubi na dan lokaci kadan, ya dauki wulakanci saboda Kristi fiye da dukiyar Masar, domin yana sa ido ga ladansa. ganuwa.”(Ibraniyawa 11:24-27).

Sharhin Mai Hada: Bayan an horar da Musa a cikin dukan hanyoyin Masarawa na tsawon shekaru arba’in, Allah ya horar da Musa na tsawon shekara arba’in a matsayin makiyayi kafin ya kira shi ya ja-goranci zuriyar Ibrahim daga bautar kasar da aka yi alkawari da ita tun da ga Ibrahim, Ishaku, da Yakubu. Karshen Sharhi.

Domin wadannan bayi na da ba su da bangaskiya da biyayya, sun dauki shekaru arba’in kafin su kasance a shirye su yi biyayya da kwace kasar alkawari. Duk da cewa an ba su wannan kasa da yardar Allah amma sai da suka yaƙi makiyar Allah domin su zauna a cikinta.

Sharhin Mai Hada:A yau ‘yan Adam suna karkashin bautar zunubi. Ta wurin alherin Allah (Kyautar Dansa) za mu sami ‘yantuwa daga kangin zunubi ta wurin jinin Kristi. Yana bukatar ci gaba da biyayya da aminci kafin mu isa sama, kasar alkawarinmu, yayin da muke yaƙi da makiyar Allah koyaushe. Karshen Sharhi.

Sharhin Mai Hada:"Na yi tunani" zai iya haifar da tarin matsala. Maimakon mu bar Allah ya shiryar da hanyoyinmu. Karshen Sharhi.

Musa, cikin tsoro sakamakon abin da ya yi na gaggawa, ya gudu daga wurin Fir'auna, ya tafi kasar Madayana. Ya kaskantar da kansa a matsayin makiyayi na shekara arba’in, bayan haka Allah ya shirye shi ya ceci zuriyar Ibrahim, Ishaku, da Yakubu daga kangin bauta ta zahiri, alamar bautar zunubi. Allah ya ba Fir’auna da Masarawa zarafi goma su zabi biyayya maimakon halaka. Fir'auna ya bayyana ya gane ikon Allah amma da kowace zarafi ya wuce, ya fi sauƙi a gare shi ya ki. Bayan mutuwar dan farinsa, ya gaya wa Isra’ilawa su tafi. Amma ya canza shawara ya bi su don ya mai da su bauta.

A Jar Teku ne Isra’ilawa suka zabi su yi wa Allah biyayya ko kuma su koma bauta. A nan ne aka binne Fir'auna da rundunarsa a cikin ruwan teku. Wata sabuwar al'umma, wadda aka 'yanta daga bauta, ta taso daga wancan gefe.

Sharhin Mai Hada:A Bahar Maliya Fir'auna ya yi tunanin zai iya jagorantar sojojinsa ta cikin teku kamar Musa. Wannan kuma kamar gudunmu ne daga zunubi. A giciyen Kristi, dole ne mu yanke shawara idan muna so mu binne ubangidanmu mai zunubi a cikin ruwan baftisma domin mu tashi a matsayin sabuwar halitta. Bulus ya ce a cikin Romawa 6: 3-7: "Ko ba ku sani ba, dukan mu da aka yi wa baftisma cikin Almasihu Yesu, an yi mana baftisma cikin mutuwarsa?"

Saboda haka, an binne mu tare da shi ta wurin baftisma zuwa mutuwa, domin, kamar yadda aka ta da Almasihu daga matattu ta wurin daukakar Uba, mu ma mu yi rayuwa sabuwar rayuwa. domin a shafe mu, kada mu kara zama bayi ga zunubi, domin duk wanda ya mutu ya sami 'yanci daga zunubi." Karshen Sharhi.

Isra'ilawa ba su shiga kasar Kan'ana, kasar alkawari ba, nan da nan da bangaskiyarsu ta raunana. Sun ki labarin Joshua da Kaleb waɗanda suka dogara ga Allah. Saboda haka, Isra'ilawa sun yi yawo a cikin jeji, kusa da kasar alkawari, har tsawon shekaru arba'in, ba su taba shiga Kasar Alkawari ba. Sai da dukan mazajen da suka haura ashirin suka mutu (sai dai Joshua da Kaleb) za a bar su su shiga Kasar Alkawari. Allah ya hana Musa shiga ko ja-gorar Isra'ila cikin Kan'ana. Maimakon haka, Joshua, amintaccen mataimakin Musa ne aka zaba ya ja-gorance su. Da zarar sun ba da gaskiya ga Allah kuma suka yi masa biyayya, an kyale su su shiga Kasar Alkawari.

Sharhin Mai Hada: Yayin da muke yawo a nan duniya, dole ne mu kasance da aminci ga Allah domin mu sami sulhu kuma mu sami damar shiga kasarmu ta Alkawari. Mutane nawa ne kamar Fir'auna suka yi tunanin za su iya ci gaba da tafiyarsu ba tare da Allah ba? Karshen Sharhi.

Allah ya yi mu'ujizai da yawa na albarka ga Isra'ilawa, wanda ya fi shahara, ya ja-goranci dubban bayi zuwa kasar da aka yi wa Ibrahim alkawari shekaru da yawa da suka shige.

Watanni uku bayan sun tashi daga kasar Masar da kuma wajen shekara dari huɗu bayan alkawarin da Allah ya yi wa Ibrahim Isra'ilawa suka yi zango a Sinai. Anan Allah ya bayyana ya ba Musa dokokinsa. "Ubangiji ya ce wa Musa, Hauro wurina bisa dutsen, ka tsaya nan, ni kuwa in ba ka allunan dutse, da shari'a da umarnai na rubuta su domin koyarwa." (Fitowa 24:12). Muna kiran su Dokoki Goma kuma an jera su a kasa.

- *"Kada ku sami waɗansu alloli sai ni.*
- *"Kada ku yi wa kanku gunki da siffar wani abu a sama a sama, ko na duniya a karkashinsa, ko na ruwa a kasa, kada ku yi musu sujada, ko kuwa ku bauta musu, gama ni Ubangiji Allahnku, Allah mai kishi ne, ina azabtar da 'ya'ya saboda zunubin kakanni har tsara ta uku da ta huɗu na waɗanda suke ki ni, amma ina nuna kauna ga tsara dubu na waɗanda suke kaunata, masu kiyaye umarnaina.*
- *"Kada ku bata sunan Ubangiji Allahnku, gama Ubangiji ba zai hukunta wanda ya bata sunansa marar laifi ba.*
- *"Ku tuna da ranar Asabar, ta wurin kiyaye ta, kwana shida za ku yi aiki, ku yi dukan aikinku, amma rana ta bakwai ranar Asabar ce ga Ubangiji Allahnku, ba za ku yi kowane aiki ba, kai, ko danka, ko 'yarka, ko bawanka, ko baiwarka, ko dabbobinka, ko bakon da ke cikin kofofinka, gama cikin kwana shida Ubangiji ya yi sammai da kasa a cikin su, da teku kuma ya huta a cikinta, sai duniya ta zauna a cikinta. Sai Ubangiji ya albarkaci ranar Asabar, ya tsarkake ta.*

- *“Ka girmama mahaifinka da mahaifiyarka, domin ka dade a kasar da Ubangiji Allahnka yake ba ka.*
- *“Kada ku yi kisankai.*
- *“Kada ka yi zina.*
- *“Kada ku yi sata.*
- *“Kada ka yi shaidar zur a kan makwabcinka.*
- *“Kada ka yi kyashin gidan makwabcinka, kada ka yi kyashin matar makwabcinka, ko bawansa, ko baransa, ko sa, ko jakinsa, ko wani abu na makwabcinka.” (Fitowa 20:3-17).*

Sharhin Mai Hada:a kan "Alkawari":

Ka sake karanta dokokin kuma ka lura cewa su dokoki ne, dokoki, ka'idoji, abubuwan da za a yi, da abubuwan da ba za a yi ba. Shin kun sami wata magana ta gafara ko imani? A'A! An kera wannan alkawari don kawo mutum ga Kristi kuma ya sanar da su zunubi. Za a maye gurbinsa da sabon alkawari da ke gafarta mugunta.

Amma Allah ya ga laifin mutanen, ya ce: “Lokaci yana zuwa, in ji Ubangiji, lokacin da zan yi sabon alkawari da jama’ar Isra’ila da na Yahuza, ba zai zama kamar alkawarin da na yi da kakanninsu ba sa’ad da na dauke su da hannuna in fitar da su daga Masar, domin ba su yi aminci ga alkawarina ba, na kuwa rabu da su, in ji Ubangiji, bayan wannan lokaci da Haikalin Ubangiji. Dokokina a cikin zukatansu, in rubuta su a cikin zukatansu. “Ta wurin kiran wannan alkawari sabon, ya sa na farko ya zama marar amfani; (Ibraniyawa 8:8-13).

Sa'ad da Yesu ya zo, ya yi wa'azin sakon tuba, sakon alherin Allah da bangaskiya, kauna, da sulhu. Manufarsa ita ce “in yi nufin wanda ya aiko ni, in gama aikinsa.” (Yahaya 4:34).

Yesu ya bude hanyar samun gafarar zunubi ta wurin ba da ransa da son rai a matsayin hadayar fansa domin zunubanmu, ga dukan wadanda suka gaskata da shi kuma wadanda suka “bi da dukan zuciya ga irin koyarwar da aka danku muku.” (Romawa 6:17).

“Amma nassi ya bayyana cewa dukan duniya fursuna ce ta zunubi, domin abin da aka alkawarta, ta wurin bangaskiya ga Yesu Kiristi, a ba da shi ga masu ba da gaskiya, kafin bangaskiyar nan ta zo, an tsare mu da shari’a, an kulle mu har sai bangaskiyar ta bayyana.(Galatiyawa 3:22-25).

“Kuma ku, da yake matattu cikin laifofinku da rashin kaciya na jikinku, ya rayar da shi tare da shi, ya gafarta muku dukan laifuffuka, ya shafe mu da rubutun hannu, wanda ya saba mana. Ya dauke ta daga hanya, ya kusa shi a kan gicciye.”(Kolosiya 2:13-14).

Kaunar Allah da jinkansa sun ba da cikakkiyar hadaya ta jini cikin Dansa. Mutuwar Kristi ta kafa “sabon alkawari”, tana ba da gafarar zunubai da ‘yanci daga zunubi ga duk waƙanda suka yi biyayya ga kiran tuba da biyayya. (Karanta Ibraniyawa 9:16-28).

“Idan da gaske kuna kiyaye dokokin sarauta da ke cikin Littafi cewa, ‘Ka kaunaci maƙwabcinka kamar kanka,’ kana yin daidai. Amma idan kun nuna son zuciyar, kun yi zunubi, shari’a kuma ta hukunta ku a matsayin masu keta doka. Idan ba ka yi zina ba, amma ka yi kisankai, ka zama mai karya doka.”(Yakubu 2:8-13).

Karshen sharhi kan “Alkawari”

Bayan an ceci Isra’ila daga bauta a Masar kuma suka sami kasar da take cike da madara da zuma, alkalai da Allah ya zaɓa sun yi sarautar Isra’ila. Amma Isra’ilawa suna so su zama kamar dukan al’ummai da ke kewaye da su. Sun ƙi Allah kuma sun so sarki. To, Allah ya ba su sarki; Saul. Ya yi mulki bisa abin da mutane suke so - mulki bisa ra’ayi - maimakon a matsayin bawan Allah mai biyayya. Saboda haka, bisa ga umurnin Allah, Sama’ila ya naɗa Dauda ya zama sarki, wanda zai yi masa biyayya. Sau da yawa, Dauda ya guje wa Saul domin Saul yana farautarsa kamar mai laifi yana son ya kashe shi. Duk da haka, duk da haka Dauda ya ƙi ya yi wani abu ga shafaffu na Allah.

Bayan mutuwar Saul, Dauda ya zama sarki. Allah ya ce game da Dawuda: “Na sami Dawuda ɗan Yesse, mutum bisa ga zuciyata, zai yi dukan abin da na ga dama. Daga cikin zuriyar wannan mutum Allah ya kawo wa Isra’ila Mai Ceton Yesu kamar yadda ya alkawarta.” (Ayyukan Manzanni 13:22-23).

A wani lokaci, mutanen Dauda suna cikin garken wani attajiri mai suna Nabal, kuma sa’ad da suke wurin, sun girmama shi suna ƙare shi, ba sa wulakanta makiyayansa ko kuma su ɗauki wani abu nasa. Daga baya Dauda yana kusa, mutanensa suna fama da yunwa kuma suna buƙatar abinci don haka Dauda ya roki taimako, amma Nabal, wani mutum da aka sani da mugun hali, ya ƙi rokon Dauda da wulakanci da wulakanci. Dauda ya yi fushi sosai, yana nufin ya kashe shi, amma ya tuba, ya ƙyale Allah ya zartar da hukuncinsa.

Amma ba duk abin da yake na ibada ne a rayuwar Dauda ba. Maimakon ya je yaƙi da sojojin, sai ya zauna a gida. A can, ya ga wata kyakkyawa mace, ya yi sha’awarta, kuma ya aika a kira ta don ya biya buƙatunsa na jima’i, ya karya alkawarin aurenta - zina. Sanin cewa tana da ciki da shi; Dauda ya ba da umurni a kashe mijinta don ya boye zunubinsa. M? Ee! Mai yarda da Allah? A’a! Dauda ya so gamsuwa ta jiki kuma ya miƙe ga gwaji. Ya sha wahala da yawa saboda wannan zunubi. Amma sa’ad da Nathan, manzo daga wurin Allah ya fuskanci shi, ya amince da muguntarsa, ya tuba kuma ya roki gafara. Ko da yake an gafarta masa, ya sha wahala sakamakon ayyukansa na zunubi.

Sharhin Mai Hada: Babu shakka, halin Dauda da ya yi da-na-sani, da kuma marmarin gafartawa domin ya sulhunta da Allah shi ya sa Allah ya ce: “Na sami Dawuda dan Jesse, mutum bisa ga zuciyata, mai aikata dukan nufina.” (Ayyukan Manzanni 13:22). Karshen Sharhi.

Sharhin Mai Hada: Wannan shine halin kowa a yau. Dukanmu mun yi zunubi, kuma muna bukatar halin da ya dace game da zunubin mu don mu sulhunta da Allah. Karshen Sharhi

Allah ya yi wa Dauda alkawari cewa daya daga cikin zuriyarsa zai zauna bisa kursiyinsa har abada, yana nuni ga Yesu, Kristi, wanda mulkinsa ba shi da iyaka. Kristi ne wanda; ba tare da zunubi ba, ya yi biyayya ga Allah sarai, kuma da son rai ya ba da ransa hadaya ta fansa dominmu, ta haka ya cika alkawarin Allah ga Dauda da Ibrahim.

Allah ya yi magana kai tsaye da Adamu, Nuhu, Ibrahim, Ishaku, da Yakubu a zamanin da mutane da yawa suna nuni da “zamanin Uba.” Sa’ad da aka kafa al’ummar Isra’ila, Allah ya yi magana da Musa, Joshua, da kuma alkalai. Sa’ad da Sama’ila yake alkali, mutanen suka yi tawaye ga shugabancin Allah ta wajen neman sarki. A lokacin sarautar sarakuna, Allah ya isar da sakonsa ta wurin mutanen da muke kira “annabawa.” Dukan annabawa sun isar da sakon Allah ga Bani Isra’ila amma ba duka ne suka isar da annabce-annabce game da Almasihu mai zuwa ba. Fiye da farurruwan shekaru, an rubuta annabce-annabce fiye da 50, na annabawa dabam-dabam, dukansu sun cika cikin Yesu.

An jera kadan annabce-annabce da Sabon Alkawarinsu a kasa.

Malachi 3:1“Ku yi hankali, na aiko manzona, shi ne zai shirya hanya a gabana, sa'an nan Ubangiji da kuke nema zai zo Haikalinsa, shi manzon alkawari ne wanda kuke so, ku yi hankali, yana zuwa. in ji Ubangiji Mai Runduna.”

Matiyu 2:1-2“Bayan an haifi Yesu a Bai’talami ta Yahudiya a zamanin sarki Hirudus, sai masu hikima daga gabas suka zo Urushalima suka ce, “Ina wanda aka haifa Sarkin Yahudawa? Mun ga tauraronsa a gabas, mun zo mu yi masa sujada.”

Farawa 49:10“Sadadar ba za ta rabu da Yahuda ba, sandan mai mulki kuma daga tsakanin kafafunsa ba, sai haraji ya zo gare shi, al’ummai kuma za su yi biyayya gare shi.”

Luka 3:23-38Zuriyar Yesu tana bin zuriyarsa ta Dauda har zuwa Adamu.

Irmiya 23:5“Ga shi, kwanaki suna zuwa, in ji Ubangiji, sa’ad da zan tayar wa Dawuda reshe mai adalci, zai yi mulki a matsayin sarki, ya yi hikima, zai yi adalci da adalci a kasar.”

Matiyu 1:1Wannan shi ne tarihin rayuwar Yesu Almasihu, dan Dawuda, dan Ibrahim.

Ishaya 7:13-14 Ya ce, “To, ku ji, ya mutanen Dawuda! Kadan ne a gare ku ku gajiyar da mutane, har da kuke gajiyar da Allahna kuma? Saboda haka, Ubangiji da kansa zai ba ku alama. Ga shi,

budurwar za ta yi ciki, ta haifi ɗa, za ta kuma raɗa masa suna Immanuwel (ma'ana Allah tare da mu).

Matiyu 1:18Yanzu haka haihuwar Yesu Almasihu ta faru. Lokacin da uwarsa Maryamu ta yi alkawari da Yusufu, kafin su zauna tare, Ruhu Mai Tsarki ya gano ta tana da ciki.

Luka 1:31-33Shekaru ɗaruruwan bayan haka mala'ika Jibra'ilu ya gaya wa budurwa Maryamu cewa za ta haifi ɗa kuma "za ta kuma raɗa masa suna Yesu, za a kuma ce da shi Ɗan Maɗaukaki: Ubangiji Allah kuma za ya ba shi kursiyin ubansa Dauda, ya yi mulki bisa gidan Yakubu har abada, mulkinsa kuwa ba shi da iyaka."

Mika 5:2"Amma ke, ya Baitalami Efrata, ke da ba za ku iya zama cikin dangin Yahuza ba, daga cikinki za ku fito mini da wani mai mulki a Isra'ila, wanda fitowar sa ta kasance tun daga ɗā, tun zamanin ɗā.

Matiyu 2:1-6"Bayan an haifi Yesu a Bai'talami ta Yahudiya, a zamanin sarki Hirudus.... Sarki Hirudus ya tara dukan manyan firistoci da malaman Attaura, ya tambaye su inda za a haifi Almasihu." Suka ce, "A Baitalami ta Yahudiya."

Zakariya 9:9"Ki yi murna kwarai, ya Sihiyona!

Matiyu 21:6-7"Almajiran kuwa suka tafi, suka yi yadda Yesu ya umarce su, suka kawo jakin da aholakin, suka sa tufafinsu, ya zauna a kai."

Ishaya 53:5"Amma an raunata shi saboda laifofinmu, an kuje shi saboda laifofinmu, azabar salamarmu ta tabbata a kansa, da raunukansa kuma muka warke."

Matiyu 27:26"Sai ya sakar musu Barabbas; amma Yesu ya yi bulala, ya ba da shi a gicciye shi."

Ishaya 53:7"An zalunce shi, ana shan wahala, amma bai buɗe bakinsa ba, kamar ɗan rago da aka kai wurin yanka, kamar tunkiya da ta yi shiru a gaban masu yi mata sausaya, don haka bai buɗe bakinsa ba."

Matiyu 27:12-14"Yayin da manyan firistoci da dattawa suke tuhumar Yesu, bai ba da amsa ba, sai Bilatus ya ce masa, "Ba ka ji yawan tuhumar da suke yi a kanka ba?" Amma Yesu bai ba da amsa ko kaɗan ba, har mai mulki ya yi mamaki kwarai.

Ishaya 53:9"Kuma suka yi kabarinsa tare da miyagu, da mai arziki a cikin mutuwarsa, ko da yake bai yi wani zalunci ba, kuma babu yaudara a bakinsa."

Matiyu 27:57-60"Washegari da maraice, wani mai arziki ya zo daga Arimatia, sunansa Yusufu, ya zama almajirin Yesu, ya je wurin Bilatus ya roki jikin Yesu, Bilatus kuma ya umarta a yi shi.

1. Allah ya yi wa Abram alkawari cewa dukan mutanen duniya za su sami albarka ta wurinsa.

Gaskiya ___ Karya ___

2. Saboda mugunta, Allah
  - a. ___ sun cire Adamu da Hauwa'u daga aljannarsu
  - b. ___ ya halaka dukan mutane banda Nuhu da iyalinsa da ruwa
  - c. ___ Wuta ta lalatar da Saduma
  - d. ___ ba mugunta bane
3. Aiki bisa ga tunani na maimakon gaskiya yana haifar da tarin matsala.
Gaskiya ___ Karya ___
4. Alkawari da Allah ya yi ta hannun Musa ya yi tanadin gafarar zunubai
Gaskiya ___ Karya ___
5. Annabce-annabce game da Almasihu ba su taba cika ba.
Gaskiya ___ Karya ___

Babi na 3.

Kristi - Alkawarin Allah.

Tun lokacin da Adamu da Hauwa'u suka yi zunubi, wanda ya jawo faɗuwarsu daga cikakkiyar dangantaka da Allah, mutum yana bukatar sulhu da Allah. Ya bukaci a wanke masa zunubansa kuma a cire masa laifin. A daidai lokacin cikakke kuma ta wurin aikin Ruhu Mai Tsarki, Allah ya zama jiki ya zauna cikin mutane. Ruhu Mai Tsarki ya yi mu'ujiza da ya sa Maryamu ta yi ciki ba tare da jima'i da mutum ba. Mala'ika Jibra'ilu ya sanar wa Maryamu kuma daga baya mala'ika ya gaya wa Yusufu yadda Allah zai yi amfani da su wajen kawo Almasihu, shafaffe na Allah, zuwa duniya don ya ceci 'yan Adam daga zunubansu. Dukansu sun kasance a shirye su zama bayin Allah ko da yaya mutane za su bi da su da dansu Yesu ko kuma abin da za su ce game da su. Suna son su yi biyayya ne kawai kuma Allah ya yi amfani da su.

"Tun fil'azal akwai Kalma, Kalman nan kuwa yana tare da Allah, Kalman nan kuwa Allah ne, yana tare da Allah tun fil'azal, ta wurinsa ne dukan abubuwa suka kasance, ba a kuma halicci kome ba, sai da shi, rai kuwa, rai kuwa hasken mutane ne. Hasken ya zo ne kawai domin shaida ga haske, wanda yake haskaka kowane mutum yana cikin duniya, duk da cewa duniya ta kasance ta wurinsa ne, amma duniya ba ta san shi ba, ya zauna a cikinmu. (Yohanna 1:1-10, 14)

Yohanna ya yi wa'azin baftisma don tuba kuma aka ce dukan Yahuda sun zo wurin Yohanna don a yi masa baftisma. (baftisma, kalmar Helenanci ma'ana nutsewa). Wadansu Farisiyawa da aka aiko suka tambaye shi, suna cewa, 'Don me kuke yin baftisma, in ba kai ne Almasihu ba, ko Iliya,

ko Annabi ba?' Yahaya ya ce musu, 'Ni dai da ruwa nake yi baftisma, amma a cikinku akwai wanda ba ku sani ba, shi ne mai zuwa bayana, wanda ban isa in kwance takalmi ba.'

"Yesu ya zo daga Galili zuwa Kogin Urdun domin Yahaya ya yi masa baftisma. Amma Yohanna ya so ya hana shi, ya ce, 'Ina bukata a yi mini baftisma, kuma za ka zo wurina?' Yesu ya amsa ya ce, 'Bari ya zama haka yanzu; ya dace mu yi haka domin mu cika dukan adalci.' Sai Yohanna ya yarda." Sa'ad da aka yi wa Yesu baftisma, nan da nan ya tashi daga cikin ruwa, sai ga sammai suka buɗe, ya ga Ruhun Allah na saukowa kamar kurciya, yana saukowa a kansa, sai ga wata murya daga sama, tana cewa, 'Wannan Dana ne kaunataccena, wanda na ji daɗinsa kwarai.' (Matta 3:13-17).

Sharhi: Wannan ya tabbatar da abin da Yohanna ya faɗa kafin Yesu ya zo a yi masa baftisma "Dubu, ga Dan Rago na Allah, wanda zai ɗauke zunubin duniya!"

Bayan baftismarsa "Yesu cike da Ruhu Mai Tsarki, Ruhu kuma ya bishe shi cikin jeji, Iblis kuwa ya jarabce shi tsawon kwana arba'in, bai ci kome ba a waɗannan kwanaki, amma a karshensu ya ji yunwa." (Luka 4:1-2) Sai Iblis ya jarabce shi a cikin dukan abubuwa kamar an jarabce mu:

- Sha'awar abinci - sha'awar jiki,
- Sha'awar mulki - girman kai na rayuwa,
- Sha'awar abubuwa - sha'awar ido.

Yesu ya fuskanci kowane kalubale da gwaji ba tare da ya ce "an rubuta ba." Sai shaidan ya tafi zuwa wani lokaci mafi dacewa.

Yesu ya bar yankin da aka jarabce shi ya "koma Galili cikin ikon Ruhu, labarinsa kuma ya bazu ko'ina a karkara, yana koyarwa a cikin majami'unsu, kowa kuma ya yabe shi, ya tafi Nazarat, inda aka rene shi, ran Asabar kuma ya shiga majami'a, kamar yadda ya saba, ya mike, ya karanta, littafin Ishaya kuwa shi ne inda littafin annabi Ishaya yake. rubuta:

Ruhun Ubangiji yana tare da ni, domin ya shafe ni in yi wa matalauta bishara. Ya aiko ni in yi shelar 'yanci ga fursunoni, da ganin hangen nesa ga makafi, in saki waɗanda ake zalunta, in yi shelar shekarar tagomashin Ubangiji.'

Sa'an nan ya nade littafin, ya mayar wa ma'aikacin, ya zauna. Dukan waɗanda suke cikin majami'a suka zuba masa ido, ya fara ce musu, 'Yau wannan Nassi ya cika a kan jin ku.' Duk suka yi maganarsa da kyau, suna mamakin maganganun alheri da ke fitowa daga bakinsa. 'Wannan ba ɗan Yusufu ba ne?' Suka tambaya. ... (Ya ci gaba da yi musu magana da) dukan mutanen da ke cikin majami'a suka yi fushi da jin haka. Sai suka tashi suka kore shi daga cikin garin, suka kai shi gindin dutsen da aka gina garin a kansa, domin su jefar da shi a kan dutse. Amma ya bi ta cikin taron, ya ci gaba da tafiyarsa." (Luka 4:14-22, 29-30).

Bayan ta dan yi hira da wata Basamariya da ta zo diban ruwa a rijiyar Yakubu, matar ta ce wa Yesu "Na san Almasihu" (wanda ake kira Almasihu) yana zuwa, sa'anda ya zo, zai bayyana mana kome. Sai Yesu ya ce, "Ni ne mai magana da ku." (Yohanna 4:7-26).

A lokacin da ya dace, Yesu zai fara tabbatar wa duka cewa shi Allah ne wanda ya zo duniya don ya zauna tare da mutane ya zama hadaya kamiltacciya domin zunuban mutane. Ya yi haka ta wurin kamiltaccen rai da ya yi, da kuma mu'ujizar da ya yi a fili a gaban taro mai girma.

Yesu bai sami horo na yau da kullun a makarantun rabbi ba. Amma, mutane sun gane cewa ya yi magana da iko, ba kamar sauran shugabannin addini ba; malamai, da firistoci, da Farisawa, da malaman Attaura. Ga wadannan "masu ilimi" Yesu ya yi nuni sosai a cikin kalamansa yana kiran su munafukai, da makafi ja-gora kamar yadda zukatansu, tunaninsu, da halayensu, masu fahariya ne, masu girman kai, masu girman kai, masu kishi, kuma suna shirye su daina kome don su riƙe matsayinsu a cikin al'umma. Har ma sun dangana mu'ujizarsa da yawa ga Iblis maimakon daukaka Allah.

Da ya tsayar da taron jana'izar ya ta da wani tilo na gwauruwa. Ya warkar da mutanen da suka kasance makafi ko nakasassu duk rayuwarsu, wanda kowa da kowa a garin ya sani. A karshe ya je makabarta ya bude kabarin ya taso da gawar da ta riga ta rube. Dukan wadannan kalamai da mu'ujizai sun tabbatar wa mutane masu gaskiya da gaskiya cewa Yesu Dan Allah ne. Sun yi imani.

"Abin da yake tun fil'azal, Almasihu, wanda muka ji, wanda muka gani da idanunmu, wanda muka duba, kuma hannayenmu suka taba, muna shelar Maganar rai. (1 Yohanna 1:1-2).

A cikin Almasihu ne aka sulhunta mu da Allah domin "Yesu ya amsa, Ni ne hanya, Ni ne gaskiya, Ni ne rai: ba mai-zuwa wurin Uban sai ta wurina." (Yohanna 14:6).

Saboda haka, dole ne Kristi ya zama bishara.

Kafin sakon "Albishir" ya zo, akwai buƙatar a yi kafara don zunubai. Yesu, wanda ya yi rayuwa marar zunubi, zai ba da ransa kyauta kamar "hadayar jini" da ake buƙata. Saboda haka, bisharar Yesu tana ba wa mutum zabi don karɓa ko kin gafara da ceton Allah.

"Da ya gama addu'a, Yesu ya fita tare da almajiransa, ya haye rafin Kidron, a wancan gefen kuma akwai kurmin zaitun, shi da almajiransa suka shiga cikinsa, sai Yahuza, wanda ya bashe shi, ya san wurin, domin Yesu ya sha haduwa da almajiransa a can, sai Yahuza ya zo gungumen, yana jagorantar rundunar sojoji, da wasu jami'an firistoci, da manyan firistoci, da na Farisa, suna dauke da makamai zuwa wurin manyan firistoci, da Farisiyawa. Da Yesu ya san dukan abin da zai faru da shi, ya fita ya tambaye su, 'Wa kuke so?' Sai suka ce masa, "Yesu Banazare ne." Sai rundunar sojoji tare da shugabannin Yahudawa suka kama shi, suka kai shi wurin Annas, surukin Kayafa, babban firist a shekarar Dukan Yahudawa suka taru, ban ce kome ba a boye. Da Yesu ya fadi haka, sai daya daga cikin ma'aikatan da ke kusa ya buge shi a fuska, 'Haka ka amsa wa babban firist?'

Yesu ya ce masa, 'Idan na fadi wani abu ba daidai ba, ku shaida abin da ba daidai ba, amma idan na fadi gaskiya, me ya sa kuka buge ni? Anas kuwa ya aike shi a daure zuwa wurin Kayafa babban firist. . . . Sai Yahudawa suka kai Yesu daga Kayafa zuwa fadar Hakimin Roma. ... 'Shin ra'ayinka ne' Yesu ya tambaya, 'ko wasu sun yi maka magana game da ni?' 'Ni Bayahude ne?' Bilatus ya amsa ya ce, 'Yan'uwanka da manyan firistoci ne suka bashe ka a gare ni. Yesu ya ce, 'Mulkin ba na wannan duniya ba ne, da bayina za su yi yaƙi don kada Yahudawa su kama ni.' 'To, kai sarki ne!' Bilatus ya amsa, ya ce, 'Gaskiya ne da ka ce ni sarki ne, saboda haka na zo duniya, domin in shaida gaskiya.'(Yohanna 18:1-5, 12-13, 19-24, 28, 33-37).

Bilatus ya sāke fita wurin Yahudawa ya ce, “Ban sami wani dalili a kansa ba, kuna so in sakar wa Sarkin Yahudawa?” Suka ce, ‘A’a, ba shi ba. ... Sai Bilatus ya dauki Yesu ya yi masa bulala. (Yohanna 18:38-19:2).

Sharhin Mai Haɗa: An yi shirye-shiryen yi masa bulala ne a lokacin da aka tube wa fursuna daga tufafinsa, aka daure hannuwansa a kan sandar da ke saman kansa. Yana da shakka cewa Romawa za su yi kowane kokari na bin dokar Yahudawa a cikin wannan al'amari, amma Yahudawa suna da tsohuwar doka da ta hana bulala fiye da arba'in. Karshen Sharhi.

“A karshe Bilatus ya ba da shi a gare su don a gicciye shi, sai sojoji suka kama Yesu, yana dauke da gicciyensa, ya fita zuwa wurin Kokon kai (wanda a harshen Aramaic ake ce da shi Golgota). Nan suka gicciye shi, da wadansu mutane biyu, daya a kowane gefe, Yesu a tsakiya. Daga cikin Yahudawa suka karanta wannan alamar, domin wurin da aka gicciye Yesu yana kusa da birnin, kuma an rubuta alamar da harshen Aramaic, Latin, da Hellenanci. Bilatus ya amsa, 'Abin da na rubuta, na rubuta.'(Yohanna 19:16-22).

“Daga sa'a ta shida har zuwa sa'a ta tara duhu ya mamaye duk kasar, wajen sa'a ta tara Yesu ya daga murya da karfi ya ce, 'Eloi, Eloi, lama sabaktani?' - wanda ke nufin, 'Allahna, Allahna, don me ka yashe ni?' ... Da Yesu ya yi kuka da babbar murya, sai ya bar ruhunsa Dukan abin da ya faru, sai suka firgita, suka ce, 'Hakika shi Dan Allah ne!'(Matta 27:45-46, 50-54).

Sharhin Mai Haɗa: Yohanna ya daɗa: “Daga baya, da ya sani duka an gama gamawa, kuma domin Littattafai ya cika, Yesu ya ce, Ina jin kishirwa. Ga wani tulu na ruwan inabi, sai suka jika soso a ciki, suka sa soso a jikin itacen daɗɗo, suka kai ga leƙun Yesu, da ya sha, Yesu ya ce, 'An gama.' Da haka ya sunkuyar da kansa ya ba da ruhunsa.” (Yohanna 19:28-30). Karshen Sharhi.

Sharhin Mawallafi: Labulen da ya keɓe Wuri Mai Tsarki da Mafi Tsarki --inda kasancewar Allah ya kasance kafin bautar Babila --- ya yage daga sama har kasa yana ba kowane Bayahude damar gani kuma ya sami damar shiga Wuri Mai Tsarki. Yana da mahimmanci cewa labulen ya tsage daga sama yana nuna ba mutum yayi ba. Karshen Sharhi.

. **Sharhin Mai Haɗa:**“Amma yanzu cikin Almasihu Yesu ku, ku duka waɗanda ba Yahudawa ba, waɗanda a dā suka yi nisa, an kawo ku kusa da ku ta wurin jinin Kiristi. Gama shi da kansa ne

salamarmu, wanda ya mai da su biyu, ya lalatar da shinge, bango mai rarraba makiya, ta wurin shafe shari'a, da dokokinta da ka'idodinta."(Afisawa 2:13-15). Karshen Sharhi

Domin Yahudawa ba sa so a bar gawawwakin a kan gicciye a ranar Asabar, suka roki Bilatus a karye kafafun, a dauke gawarwakin, sai sojojin suka zo suka karya kafafun mutumin farko da aka gicciye tare da Yesu, da na dayan. Mutumin da ya gan shi ya ba da shaida, kuma shaidarsa gaskiya ce. (Yohanna 19:31-37).

"Daga baya Yusufu na Arimathea ya roki Bilatus almajirin Yesu, amma a asirce, domin yana tsoron Yahudawa, da izinin Bilatus, ya zo ya dauke gawar, tare da Nikodimu, mutumin da ya ziyarci Yesu da daddare, Nikodimus ya kawo cakuda mur da aloes, kimanin fam saba'in da biyar, a nade da kayan yaji na Yesu. A wurin da aka gicciye Yesu, akwai wani lambu, da wani sabon kabari, wanda ba a taɓa sa kowa a cikinsa ba, kamar yadda al'adun Yahudawa suke. (Yohanna 19:38-42; Matiyu 27:60).

"Sa'ad da Asabar ta kare, Maryamu Magadaliya, da Maryamu uwar Yakubu, da Salome suka sayi kayan yaji don su je su shafa wa jikin Yesu. Da sassafe a ranar farko ta mako, bayan fitowar rana, suna kan hanyar zuwa kabarin, suka ce wa juna, 'Wa zai mirgine dutsen daga kofar kabarin? Da suka daga kai, sai suka ga an mirgine dutsen a cikin kabarin A nan za ku gan shi, kamar yadda ya fada muku. Matan suka yi rawar jiki, suka rufe, suka fita daga kabarin, suka gudu. (Markus 16:1-8)

Sharhin Mai Hada: Matiyu ya ce an yi wata girgizar kasa mai tsanani, domin mala'ikan Ubangiji ya sauko daga sama, ya je kabarin, ya mirgina dutsen ya zauna a kai. (Matta 28:3). Karshen Sharhi.

"Amma Maryamu ta tsaya a wajen kabarin tana kuka, tana kuka, ta durkusa ta leka kabarin, ta ga mala'iku biyu saye da farare, zaune a inda gawar Yesu yake, daya a kai, dayan kuma a kafa, suka tambaye ta, 'Mace, don me kike kuka? Ta ce, 'Sun tafi da Ubangijina, kuma ban san inda suka sa shi ba.' A haka, ta waiwaya, ta ga Yesu a tsaye, amma ba ta gane Yesu ne ba, ya ce, 'Mace, don me kike nema?' Tana zaton shi mai lambu ne, sai ta ce, 'Yallabai, idan ka dauke shi, gaya mani inda ka sa shi, ni kuwa in kai shi. Yesu ya ce mata, 'Maryam.' Ta juya wajensa ta yi kuka da Aramaic, 'Rabboni!' Ma'ana Malam). Maryamu Magadaliya ta je wurin almajiran da labari: 'Na ga Ubangiji!' Sai ta fada musu cewa ya fada mata wadannan abubuwa."(Yohanna 20:11-18).

"A maraice na ranar farko ta mako, sa'ad da almajiran suke tare, an kulle kofofin saboda tsoron Yahudawa, Yesu ya zo ya tsaya a cikinsu, ya ce, 'Salama ta tabbata a gare ku!' Da ya fadi haka, ya nuna musu hannuwansa da gefensa. Da haka ya hura musu, ya ce, 'Ku karɓi Ruhu Mai Tsarki, in kun gafarta wa kowa zunubansa, an gafarta musu. (Yohanna 20:19-23).

Kristi, "Dan Allah Rayayye" (Matta 16:15, 16) ya gaya wa almajiransa cewa zai halicci rukunin "jama'a" (ikiliziya) da Allah zai saka a cikin Mulkin da zai zo da iko a lokacin rayuwar wasu.

Ya yi bayani dalla-dalla game da lokacin da Mulkinsa zai zo sa'ad da ya ce musu, "Lalle hakika, ina gaya muku, wadansu da ke tsaye a nan ba za su dandana mutuwa ba, kafin su ga Mulkin Allah yana zuwa da iko." (Markus 9:1).

Sharhin Mai Hada: Saboda haka, mun ga Kristi zai kafa cocinsa a lokacin rayuwar wasu masu sauraronsa. Karshen Sharhi.

Ba da dadewa ba bayan da Yesu ya gaya wa Yahuda cewa zai bashe shi, ya ce: "Ku ne wadanda kuka tsaya tare da ni a cikin gwaji na, na kuma ba ku mulki, kamar yadda Ubana ya ba ni, domin ku ci ku sha a teburina cikin mulkina, ku zauna a kan karagai, kuna kuna shari'a ga kabilu goma sha biyu na Isra'ila." (Luka 202:28-33).

Sharhi: Wasu sun gaskata an saka manzannin cikin ikilisiyar Kristi a wannan lokaci yayin da ya nafa musu Mulkinsa.

Sa'ad da yake shirye ya koma ga Allah Uba, "Yesu ya zo wurinsu, ya ce, 'An ba ni dukan iko a sama da kasa. Saboda haka, ku je ku almajirtar da dukan al'ummai, kuna yi musu baftisma da sunan Uba, da Da, da na Ruhu Mai Tsarki, kuna koya musu su yi biyayya da dukan abin da na umarce ku. Hakika, ina tare da ku kullum, har matukar zamani.(Matta 28:18-20).

"Ya ce masu, Ku tafi cikin duniya duka, ku yi bishara ga dukan talikai: Duk wanda ya ba da gaskiya aka yi masa baftisma za ya tsira, amma wanda bai ba da gaskiya ba, za a hukunta shi."(Markus 16:15-17).

"A cikin littafina na dā, Theophilus, na rubuta game da dukan abin da Yesu ya fara yi, da koyarwa har ran da aka dauke shi zuwa sama, bayan da ya ba da umarni ta wurin Ruhu Mai Tsarki ga manzannin da ya zaba: Bayan shan wuyansa, ya bayyana kansa ga wadannan mutane, ya ba da tabbaci da yawa cewa yana da rai. Kyautar da Ubana ya alkawarta, wadda kuka ji na yi magana a kai, ga Yahaya ya yi masa baftisma da ruwa, amma nan da 'yan kwanaki za a yi muku baftisma da Ruhu Mai Tsarki. Sa'ad da suka taru, suka tambaye shi, 'Ya Ubangiji, a wannan lokaci za ka komar da mulkin ga Isra'ila?'

Ya ce musu, Ba na ku ba ne ku san lokatai ko kwanakin da Uba ya sa bisa ga ikonsa, amma za ku karbi iko sa'ad da Ruhu Mai Tsarki ya sauko muku, za ku kuwa zama shaiduna cikin Urushalima, da cikin dukan Yahudiya da Samariya, har zuwa iyakar duniya. Bayan ya fadi haka, sai aka dauke shi a idonsu, sai gajimare ya boye shi daga ganinsu."

Suna cikin duban sama yana tafiya, sai ga wadansu mutum biyu saye da fararen kaya suka tsaya kusa da su, suka ce, 'Yan kasar Galili, me ya sa kuke tsaye a nan kuna duban sama? Sa'an nan suka koma Urushalima daga dutsen da ake kira Dutsen Zaitun, tafiya ta Asabar ce daga birnin, suka haura zuwa dakin da suke zaune.(Ayyukan Manzanni 1:1-14).

Sharhin Mai Hada:A karo na farko bayan zunubin Adamu da Hauwa’u, ba da dadewa ba ’yan Adam za su sami hanyar sulhunta da Allah. Karshen Sharhi.

Ko da yake a cikin Littafi Mai Tsarki ne aka bayyana Yesu, akwai shaidu da yawa a wajen Littafi Mai Tsarki da suka tabbatar da cewa Yesu mutum ne na tarihi, kamar yadda Littafi Mai Tsarki ya gabatar da shi. Waɗannan rubuce-rubuce na waje na ’yan tarihi na dā sun tabbatar da abin da Littafi Mai Tsarki ya fada game da shi kuma daga Edward C. Wharton ne a littafinsa “Christianity: A Clear Case of History.”

Thallus, ɗan tarihi haifaffen Samariya wanda ya rayu kuma ya yi aiki a Roma wajen AD 52, Julius Africanus, marubucin tarihin Kirista na karshen karni na biyu ya fada. “Thallus, a cikin littafi na uku na tarihinsa, ya bayyana wannan duhu a matsayin husufin rana.” Africanus ya bayyana rashin amincewarsa ga rahoton yana jayayya cewa husufin rana ba zai iya faruwa a lokacin cikakken wata, kamar yadda ya faru sa’ad da Yesu ya mutu a lokacin Idin Ketarewa. Karfin ambaton Thallus shine cewa an san yanayin mutuwar Yesu kuma an tattauna su a cikin Birni na Imperial a farkon tsakiyar karni na farko. Gaskiyar gicciye Yesu tabbas ya kasance sananne sosai a lokacin, har kafirai kamar Thallus suna tunanin ya zama dole su bayyana lamarin duhu a matsayin wani abu na halitta. ... Abin ban mamaki, an mayar da kokarin Thallus ya zama babban tabbaci na tarihi ga Yesu da kuma amincin labarin Markus na duhun mutuwarsa wanda ya ce "A cikin awa na shida duhu ya mamaye dukan kasar har sa'a ta tara." (Markus 15:33).

Mara bar-Serapion

Wani rubutun da ke cikin Gidan Tarihi na Biritaniya ya adana rubutun wasikar da wani ɗan Suriya mai suna Mara Bar-Serapion ya aika wa ɗansa, a cikinta da yake magana game da Yesu, kuma Sarki mai hikima bai mutu da kyau ba; ya rayu a cikin koyarwar da ya bayar.

Cornelius Tacitus

Wani ɗan tarihi na Romawa wanda ya rayu daga misalin AD 50 zuwa AD 100 ya rubuta game da wutar Nero. "Saboda haka, don kawar da rahoton, Nero ya ɗaure laifin kuma ya azabtar da mafi kyawun azabtarwa a kan rukunin da aka fi don abubuwan bankyama, da jama'a ke kira Kiristoci. Kristi, wanda sunan ya samo asali, ya fuskanci hukunci mai tsanani a lokacin mulkin Tiberius a hannun daya daga cikin masu mulkinmu, Pontius Pilatus."

Plinius Sekundus

Wani gwamnan Roma a AD 112 ya rubuta Sarkin sarakuna Trajan "Su (Kiristoci) sun kasance a cikin al'adar haɗuwa a wata kayyadaddun rana kafin haske, lokacin da suka raira waka ga Kristi a matsayin Allah kuma suka ɗaure kansu da rantsuwa mai karfi cewa ba za su aikata wani mummunan aiki ba ... bayan haka al'adarsu ce ta rabu, sa'an nan kuma sake saduwa don cin

abinci, amma abinci na yau da kullum."

Seutonius

Wani manazarci kuma jami'in kotu na gidan sarki a zamanin Hadrian ya rubuta game da AD 120 a cikin rayuwar Claudius. "Sa'ad da Yahudawa suke ta da hankali a kai a kai domin Kiristus, Claudius ya kore su daga Roma.

Josephus dan tarihi ne na Romano-Yahudawa na karni na farko wanda aka haife shi a Urushalima—wani bangare na Yahudiya ta Roma—a lokacin AD 33. Josephus yana da abin lura mai ban sha'awa. "A wannan lokacin kuma Yesu mai hikima ya tashi, idan da gaske za mu kira shi mutum, domin shi mai aikata al'ajabi ne, malamin mutane masu karbar gaskiya da jin dadi. Ya rinjayi Yahudawa da yawa da kuma Helenawa da yawa. Wannan mutumin shi ne Almasihu. Kuma a lokacin da Bilatus ya yanke masa hukuncin gicciye bisa ga iznin shugabanninmu, waƙanda suka kaunace shi tun a rana ta uku, bai bar su da rai ba. Ya annabta kuma ya fadi wasu abubuwa masu ban al'ajabi game da shi, har yanzu tseren Kirista, wanda ake kira sunan sa, bai riga ya mutu ba.

Magana mai zuwa daga FF Bruce ta takaita wannan a sarari. "Duk abin da kuma za a iya tunanin shaida daga Yahudawa na farko da kuma na Al'ummai marubuta ... shi ya aikata akalla kafa, ga waƙanda suka ki shaidar da rubuce-rubucen Kirista, da tarihi hali na Yesu da kansa. Wasu marubuta na iya wasa da zato na wani 'Kristi-tatsuniya,' amma ba su yi haka a kan filaye na tarihi shaida. The tarihi na Kristi ne a matsayin axiomatic da kansa a matsayin tarihi na Jubia (wanda ba shi da tarihi). Kaiser ba 'yan tarihi ba ne suka yada ka'idojin 'Kristi-myth'".

Kammalawa

Yesu Banazare Asirin Allah ne. Bayan gwajin Yesu na Shaidan, mala'ika mai tawaye, Yesu ya soma shelar sakonsa na gafara da ceto. Bayan hadayar fansa ta Yesu (giciye), tashinsa daga matattu, da hawansa zuwa sama, an fara shelar sakonsa na sulhu da mika wa dukan mutane. Duk wanda ya ba da bangaskiya, dogara, da biyayya a gare shi, an sulhunta su da Mahaliccinsu kuma an sa su cikin Jikin Kristi, Ikilisiyarsa.

1. Lokacin da Yesu ya yi baftisma (baftisma) da Yahaya
  - a. ___ Sammai sun bude.
  - b. ___ Ruhun Allah ya sauko masa.
  - c. ___ Wata murya ta ce, "Wannan Dana ne kaunataccena, wanda na ji dadinsa kwarai."
  - d. ___ Duk abubuwan da ke sama
  - e. ___ Babu abinda ya faru, jike ne kawai ya keyi

2. Iblis ya jarabci Yesu ta wurin muradinsa
  - a. ___ Abinci
  - b. ___ Karfi
  - c. ___ Kayan abu

3. Yesu ya gaya wa matar Basamariya cewa shi ne Almasihu
Gaskiya ___ Karya ___
4. Ta wurin Almasihu ne mutum ya sulhunta da Allah.
Gaskiya ___ Karya ___
5. Menene ya faru sa'ad da aka kama Yesu kuma aka yi masa shari'a?
  - a. ___ tambaya game da koyarwarsa
  - b. ___ bugu a fuska
  - c. ___ aka kai wa Bilatus don gwaji
  - d. ___ ba a same shi da laifi ba
  - e. ___ bulala
  - f. An dora masa kambi na kaya a kansa
  - g. ___ Bilatus ya yi shelar "Sarki idan Yahudawa"
  - h. ___ Duk abubuwan da ke sama